

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

ในการพัฒนาผู้เรียน สิ่งสำคัญอย่างแรก คือ การพัฒนา “ครู” และวิธีการพัฒนาครูที่เป็นที่นิยม คือ การให้ครูไปอบรม ที่ผ่านมากครูมีภาระหน้าที่ในการไปอบรมจำนวนมากตามแนวนโยบายที่เปลี่ยนไปมาของกระทรวงศึกษาธิการ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีข้อคิดเห็นว่าจำนวนการฝึกอบรมของครูไม่สัมพันธ์กับการพัฒนาครู โดยการอบรมครูส่วนใหญ่มักเป็นการบรรยาย ไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ ไม่แก้ปัญหาในชั้นเรียนของครู รวมถึงขาดการติดตามและประเมินผลถึงการนำสิ่งที่อบรมไปใช้ประโยชน์ในชั้นเรียน ดังนั้น ในทัศนะของผู้เขียน การพัฒนาครูที่แท้จริง จึงควรเป็นการที่ครูนำปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนมาพูดคุย แลกเปลี่ยนเพื่อร่วมกันหาแนวทางการแก้ปัญหาซึ่งกันและกันระหว่างเพื่อนครู ซึ่งแนวคิดการแลกเปลี่ยนพูดคุยจากการรวมพลังของเพื่อนครู เพื่อแก้ปัญหาในชั้นเรียนนี้ก็คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หรือ PLC

เมื่อกล่าวถึงคำว่า PLC เชื่อว่าหลายท่านคงเคยได้ยินคำดังกล่าวมาไม่มากก็น้อย หรือบางท่านอาจไม่เคยได้ยินมาก่อน ในบทนี้จึงนำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐานชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (professional learning community) ซึ่งแนวคิดพื้นฐานจะประกอบไปด้วย ความหมาย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ความเชื่อ ความสำคัญ จุดประสงค์ คุณลักษณะที่ควรเกิดขึ้นในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ องค์ประกอบสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และผลดีของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยมีรายละเอียดของเนื้อหาตามลำดับดังนี้

1

ความหมายของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (professional learning community)

มีผู้ให้ความหมายของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (professional learning community: PLC) ไว้จำนวนมาก เช่น

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หมายถึง แนวคิดที่สำคัญ 3 ประการที่ควรเกิดขึ้นในโรงเรียน คือ แนวคิดที่ 1 ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่การถูกสอน โดยโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ การเรียนรู้เพื่อปวงชน (learning for all) หมายความว่า โรงเรียนมีระบบที่ผู้เรียนทุกคนพร้อมที่จะได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากโรงเรียนอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนทุกคนควรได้รับการดูแลและป้องกันมากกว่าการเยียวยา ผู้เรียนแจ้งความต้องการช่วยเหลือกับโรงเรียนได้โดยตรงโดยไม่ต้องรอ

ให้โรงเรียนสำรวจปัญหาของผู้เรียน แนวคิดที่ 2 วัฒนธรรมของความร่วมมือ โรงเรียนควรมีวัฒนธรรมของการทำงานร่วมกันของครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การเรียนรู้เพื่อปวงชน และแนวคิดที่ 3 ความสำเร็จของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ คือ ผลลัพธ์ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน (DuFour, R., 2004)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หมายถึง ชุมชนที่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชุมชนโดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของบุคลากรทั้งหมดในชุมชน บุคลากรทุกคนในชุมชนมีอิสระในการเรียนรู้ร่วมกัน มีการสร้างองค์ความรู้ที่หลากหลาย มีการคิดค้นและเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานร่วมกัน มีการแบ่งปันความรู้เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะและศักยภาพที่จะก่อให้เกิดความก้าวหน้าในการดำเนินกิจการไปสู่เป้าหมายอย่างต่อเนื่อง (เสถียร อ่วมพรหม, 2560)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หมายถึง การรวมตัว ร่วมใจ ร่วมพลัง ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้ร่วมกันของครู ผู้บริหาร และนักการศึกษา บนพื้นฐานวัฒนธรรมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ที่มีวิสัยทัศน์ คุณค่า เป้าหมาย และภารกิจร่วมกัน โดยทำงานร่วมกันแบบทีมเรียนรู้ที่ครูเป็นผู้นำร่วมกัน และผู้บริหารแบบผู้ดูแลสนับสนุนสู่การเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพเปลี่ยนแปลงคุณภาพของตนเองสู่คุณภาพการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความสำเร็จหรือประสิทธิผลของผู้เรียนเป็นสำคัญ และความสุขของการทำงานร่วมกันของสมาชิกในชุมชน (วรลักษณ์ ชูกำเนิด และ เอกรินทร์ สังข์ทอง, 2557)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หมายถึง การเรียนรู้ร่วมกันของ ผู้ร่วมวิชาชีพ นั่นก็คือ ครูกับครู และครูกับนักเรียน ที่เป็นมากกว่า การจัดการเรียนรู้ แต่ยังมี การแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ เพื่อการเรียนรู้ ต่อยอด การเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเป็นการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (transformative learning) (เมธาสิทธิ์ ธีธรรตน์ศรีสกุล, 2560)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หมายถึง การเป็นกลุ่มของ บุคคลที่แบ่งปันความคิด การพูดคุยวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล เกี่ยวกับการปฏิบัติการสะท้อนคิด การร่วมมือกัน การมองอย่างรอบคอบ รอบด้าน มุ่งสู่การเรียนรู้ร่วมกัน ค้นหาแนวทางที่จะพัฒนาก้าวหน้า เป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้เกิดพลังในการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนทุกระดับ ครู รวมทั้งบุคลากรในโรงเรียนต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่จะเกิดมากกว่า ให้ความสำคัญกับการสอน (มนตรี แยมกสิกร, 2559)

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หมายถึง การรวมตัวกันของครู ในโรงเรียนหรือเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยที่ผู้บริหาร โรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา และ ผู้บริหารการศึกษาระดับประเทศ เข้าร่วมจัดระบบสนับสนุนให้เกิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (วิจารณ์ พานิช, 2555)

จากนิยามในข้างต้น สรุปความหมายของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทางวิชาชีพไว้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หมายถึง การร่วมมือ ร่วมใจกันของครู ผู้บริหารโรงเรียน และหน่วยงานทางการศึกษาที่ เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ทางวิชาชีพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการทำงานและการพัฒนาผู้เรียนซึ่งกันและกันจนเกิดเป็นวัฒนธรรม

หรือชุมชนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำงานร่วมกันในโรงเรียน โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

2

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

จากพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 มาตรา 10 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้หรือมีความทุพพลภาพ ไม่อาจพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ การศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดให้ตั้งแต่แรกเกิด หรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา

นอกจากนี้แล้วในมาตรา 22 ยังระบุถึงหลักการจัดการศึกษาว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ต้องจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ครูทุกคนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาวิธีการช่วยให้นักเรียนทุกคนเรียนรู้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ดังคำกล่าวที่ว่า No Child Left Behind (NCLB) และวิธีการที่จะช่วยทำให้ครู

ดูแลผู้เรียนอย่างทั่วถึงตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ครูจำเป็นต้องทำชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (professional learning community) หรือ PLC ซึ่งหมายถึง Community of Practice (CoP) ในการทำหน้าที่ครูนั่นเอง และ CoP คือ รูปแบบหนึ่งของการทำ KM หรือ การจัดการความรู้ (knowledge management) นั่นเอง

เมื่อกล่าวถึงการทำชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หรือ PLC นั้น ผู้เขียนจำเป็นที่จะต้องเอ่ยถึงบิดาของการทำ PLC ซึ่งก็คือ ริชาร์ด ดูฟูร์ (Richard Du Four) โดยดูฟูร์เริ่มทำงานวิจัยและพัฒนาและส่งเสริม PLC มาตั้งแต่ ค.ศ. 1998 หรือ พ.ศ. 2551 จน PLC แพร่ขยายไปทั่วสหรัฐอเมริกา รวมถึงประเทศอื่น ๆ ที่ต้องการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เช่น สิงคโปร์ (วิจารณ์ พานิช, 2555)

กล่าวโดยสรุป คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) พัฒนามาจากกลยุทธ์ระดับองค์กรที่มุ่งเน้นให้องค์กรปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเริ่มพัฒนาจากแนวคิดขององค์กรแห่งการเรียนรู้และปรับให้มีความสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและการเรียนรู้ร่วมกันในทางวิชาชีพที่มีหน้างานสำคัญ คือ ความรับผิดชอบการเรียนรู้ของผู้เรียนร่วมกันเป็นสำคัญ โดยจากการศึกษาหลายโรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ดำเนินการทำ PLC พบว่า เกิดผลดีทั้งวิชาชีพครูและผู้เรียนที่มุ่งพัฒนาการของผู้เรียนเป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หรือ PLC นั้นถือว่า ทุกคนคือ คนที่เชี่ยวชาญในงานนั้น จึงเรียนรู้ร่วมกันได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ครูทุกคนจึงต้องรวมตัว รวมใจ รวมพลัง ร่วมมือกันตั้งแต่ใน ระดับผู้บริหารและครูในโรงเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นสำคัญ PLC จึงเป็นสถานที่สำหรับ “ปฏิสัมพันธ์” ระหว่างครูและ เพื่อนครู เพื่อ “ลดความโดดเดี่ยว” ของครูในโรงเรียน ดังที่ วิจารณ์ พานิช (2555) กล่าวถึง PLC ไว้ว่า เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตที่ดี ของครูในยุคศตวรรษที่ 21 ที่การเรียนรู้ของครูต้องเปลี่ยนไปจากเดิม อย่างสิ้นเชิง โดยเปลี่ยนจากครูสอน (teacher) มาเป็นครูฝึก (coach) ห้องเรียนต้องเปลี่ยนจากห้องสอน (classroom) มาเป็นห้องทำงาน (studio) เพราะการเรียนรู้จะเป็นการทำงานเป็นกลุ่มหรือที่เรียกได้ว่าการเรียนรู้แบบโครงการ (project-based learning) การศึกษาจึงต้อง เปลี่ยนจากเน้นการสอนของครูมาเป็นเน้นการเรียนรู้ของนักเรียน เปลี่ยนจากการเรียนแบบปัจเจก (individual learning) เป็นการเรียนแบบเป็น กลุ่ม (team learning) เปลี่ยนจากการเรียนแบบแข่งขันมาเป็นร่วมมือ และแบ่งปัน

PLC เป็นเครื่องมือให้ครูเป็นผู้ลงมือกระทำ (actor) เป็นเครื่องมือ สำหรับให้ครুর่วมตัวกันเป็นชุมชน ทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เกิดจากครুর่วมกันดำเนินการ พัฒนาระบบให้ เป็น “ครูเพื่อศิษย์” โดยมองว่าเป็น “ศิษย์ของเรา” มากกว่า “ศิษย์ของฉัน” เป็นการเปลี่ยนแปลงคุณภาพการจัดการเรียนรู้

ที่เริ่มจาก “การเรียนรู้ของครู” เป็นตัวตั้ง เรียนรู้ที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลง การจัดการเรียนรู้ของตนเองเพื่อผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากที่กล่าวในข้างต้น ผู้เขียนจึงสรุปความเชื่อเกี่ยวกับการทำชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพไว้ ดังนี้

1. ยอมรับว่าการสอนและการปฏิบัติงานของครูมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การปฏิรูปการเรียนรู้ร่วมกันของครูเพื่อพัฒนาการสอนของตนเองจึงส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. ยอมรับว่า การเรียนรู้ของครู คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน
3. ครูมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการรวมตัวกันของครูเพื่อทำงานสร้างสรรค์ เช่น นวัตกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ครูทดลองมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจะเกิดการสร้างความรู้หรือยกระดับความรู้ในการทำหน้าที่ครูจากประสบการณ์ตรงผ่านการไตร่ตรองเรียนรู้จากผลที่เกิดขึ้นของครูแต่ละคน หรือที่เรียกว่าการสะท้อนคิด (reflection หรือ AAR) จะทำให้เกิดเป็น “ชุมชนเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์” หรือ PLC นั่นเอง
4. ยอมรับว่า การสอนบางครั้งต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ และสัมพันธ์ภาพแบบกัลยาณมิตร ทั้งของครู ผู้บริหาร บนพื้นฐานวัฒนธรรมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร มีวิสัยทัศน์ คุณค่า เป้าหมาย และภารกิจร่วมกัน โดยทำงานร่วมกันเป็นทีม เรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพ เปลี่ยนแปลงตนเองสู่คุณภาพการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2 ความสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

การทำชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพมีความสำคัญต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษาทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นในระดับผู้เรียน ระดับผู้ประกอบวิชาชีพ และระดับชุมชน เพราะช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนปัญหา และเรียนรู้ที่จะมองเห็นการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนาการจัดการ และร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อนำมาพัฒนานักเรียน สำหรับความสำคัญที่มีในแต่ละระดับ (เสถียร อ่วมพรหม, 2558) มีดังนี้

1. ระดับผู้เรียน

ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมและร่วมมือให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น จากครู และเพื่อนผู้เรียนคนอื่น ผู้เรียนจะได้พัฒนาทักษะที่สำคัญ คือ ทักษะการเรียนรู้วิธีการเรียนและทักษะการสืบค้นความรู้ด้านเนื้อหาของวิชาที่กำลังศึกษา ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงจนบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ เป็นผู้เรียนเชิงรุก (active learner) สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองและสร้างความหมายจากสิ่งที่เรียน ผลที่เกิดขึ้น คือ ลดอัตราการตกซ้ำชั้น และจำนวนผู้เรียนที่ต้องเลื่อนหรือชะลอการจัดการเรียนรู้ให้น้อยลง อัตราการขาดเรียนลดลงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างเด่นชัด เมื่อเทียบกับโรงเรียนแบบเก่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มนักเรียนที่มีภูมิหลังไม่เหมือนกันและลดลงชัดเจน

2. ระดับผู้ประกอบการวิชาชีพ

ระดับผู้ประกอบการวิชาชีพจะประกอบด้วยครูผู้สอนและผู้บริหารของโรงเรียน การมีชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพจะช่วยให้ครูและผู้บริหารใช้หลักวิชาชีพของตนไปปรับปรุงวิธีการสอน และทักษะภาวะผู้นำ โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้า การวิเคราะห์ที่ไตร่ตรอง การเสวนาอภิปราย การให้ข้อมูลป้อนกลับ (feedback) ที่แต่ละคนมีต่อกัน กลับคืนมา เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้น คือ ครูผู้สอนจะสีกโดดเดี่ยวในงานสอนของตัวเองลดลง เพิ่มความรู้สึกผูกพันต่อเป้าหมายของโรงเรียนมากขึ้น เพิ่มความกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติให้บรรลุพันธกิจอย่างแข็งขัน จนเกิดความรู้สึกว่าต้องการเรียนรู้ร่วมกันและรับผิดชอบต่อการพัฒนาการโดยรวมของนักเรียน ถือเป็นพลังการเรียนรู้ที่ส่งผลให้การสอนในชั้นเรียนมีผลดียิ่งขึ้น ส่งผลดีต่อการปรับปรุงพัฒนางานวิชาชีพได้ตลอดเวลา

การจะเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพได้นั้น ทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารของโรงเรียนจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่ม และผลักดันแนวนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ในโรงเรียน รวมถึงปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับการทำงานจริงของครูในโรงเรียน เพื่อให้ครูสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่ดีต่อกันทุกฝ่าย

3. ระดับการเรียนรู้ของชุมชน

ในระดับนี้จะครอบคลุมถึงผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชนและผู้นำชุมชน โดยบุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการสร้างและผลักดันวิสัยทัศน์ของโรงเรียนให้บรรลุตามเป้าหมาย กล่าวคือ